

- évi alkotmány értelmében például a felnőtt férfiak mindössze 1,1%-a szavazhatott a következő évi első választáson (596. p.).
- ⁵ A IV. részt záró fejezetben van is egy utalás arra, hogy a Westminsterben az alsóház nem ekkor lett népképviselői, hanem csak a választójogot terjesztették ki (609. p.) – azaz Szent Zoltán tudatában van az elhatárolás problematikus voltának. Az 1832. évi angol választójogi reform hatását a vonatkozó fejezetben a szavazásra jogosultak számának 57%-os megemelkedésére taksálja a szerző (464. p.), de a IV. rész összegzésében azt mondja, hogy az „a brit választójogosultak számát egymillióra – az addigi kb. 200 ezerrel” emelte (605. p.). (A két változatból az első áll közelebb a valósághoz.)
- ⁶ MACFARLANE, Alan: *Az angol individualizmus eredete. A család, a tulajdon és a társadalmi átmenet.* Ford. MELEGH Attila. Budapest, 1993, Századvég Kiadó – Hajnal István Kör.
- ⁷ Ha pedig csak az a népképviselői parlament, amelybe rendi különbség nélkül választják az összes tagot, akkor a Westminster ma sem népképviselői.
- ⁸ A „Hollandia Egyesült Provinciái” (224. p.) kifejezés pedig egyedi: a Google kereső szerint ez a szóösszetétel eddig még sehol sem szerepel az interneten.
- ⁹ A kötet olvasói számára feladványt jelenthet még a középkori Itáliában kasztíliai fennhatóság alatt álló „közép- vagy dél-itáliai tartomány” említése (80. p.). Az sem világos, hogy miféle értelemben lehetett a bécsi kongresszust követően „Piemont, vagyis a Szárd Királyság egyfajta ütközőállam [...] az osztrák protektorátus alá került északi tartományok és a félsziget középső és déli részén restaurált kis fejedelemségek között” (543. p.).
- ¹⁰ Pontosabban a katalán–aragón korona és a kasztíliai korona országainak dinasztikus uniója, amelyben a két korona 1714-ig megőrizte önállóságát.

- ¹¹ RING Éva: A szejm és a diéta. In DOBSZAY Tamás – FORGÓ András – IFJ. BERTÉNYI Iván – PÁLFFY Géza – RÁCZ György – SZIJÁRTÓ M. István (szerk.): *Rendiség és parlamentarizmus Magyarországon. A kezdetektől 1918-ig.* Budapest, 2013, Az Országgyűlés Hivatala, 201–202. p.
- ¹² A hibát a forrásmű magyar fordítója követte el, aki a „Tode des Erschiessens” kifejezést (HÜPPE, Siegfried: *Verfassung der Republik Polen.* Berlin, 1867, Ferdinand Schneider, 138. p.) „föbelövs”-nek fordította. (HÜPPE, Siegfried: *A lengyel alkotmány története.* Ford. SZATHMÁRY György. Budapest, 1894, A Magyar Tudományos Akadémia Könyvkiadó Vállalata, 190. p.)
- ¹³ SZIJÁRTÓ M. István: *A diéta. A magyar rendek és az országgyűlés.* Budapest, 2005, Osiris, 314–316. p.
- ¹⁴ SZIJÁRTÓ 2005, 93–97. p.
- ¹⁵ SZIJÁRTÓ M. István: *Nemesi társadalom és politika. Tanulmányok a magyar rendiségről.* Budapest, 2006, Universitas Könyvkiadó, 164–165. p.
- ¹⁶ SZIJÁRTÓ 2006, 218–236. p.
- ¹⁷ SZIJÁRTÓ 2005, 307–309. p.
- ¹⁸ Természetesen arra is van elméleti lehetőség, hogy a szerző a későbbiekben esetleg tekintetbe vegye a politika kultúrtörténetének az elmúlt években megélnékül irányzatát, ennek a parlamentáris intézményekre irányuló kutatásait, ezek jelentős tudományos eredményeit. De ez a nézőpont egyértelműen távol áll tőle. (Lásd főleg STOLLBERG-RILINGER, Barbara: *Des Kaisers alte Kleider. Verfassungsgeschichte und Symbolsprache des Alten Reiches.* München, 2008, C. H. Beck és áttekintő jelleggel FORGÓ András: *A politika kultúrtörténete. Világtörténet,* 2012. 3–4. sz. 171–186. p.)

Brodarics István (1471 körül – 1539) szerémi, majd váci püspökre leginkább mint a mohácsi csatáról szóló hiteles leírás¹ szerzőjére emlékezhetünk. A néhány évvel ezelőtt megjelent, jelentős mennyiségű, eddig ismeretlen forrást feldolgozó életrajza nyomán azonban kirajzolódni látszik egy nagy tekintélyű diplomata portréja, és ennek az életútnak a forráshiány következtében korábban homályban maradó állomásai.

I. Brodarics felkészülése a diplomáciai munkára

Brodarics István életútja egy mozgalmas időszakban, a közép- és kora újkor határán ívelt keresztül. Ő maga még Mátyás király uralkodása idején született, akinek udvara nemcsak a humanisták, hanem a mai értelemben vett diplomácia korai központja is volt.² Fiatalkorában pártfogóinak köszönhetően külföldön tanulhatott. Ebben a korszakban számos tehetséges ifjú töltött el néhány évet külföldön egyetemeken, Padovában, Bolognában, Bécsben, Krakóban vagy Prágában, hogy onnét visszatérve az adminisztrációban folytassa pályafutását. Akkoriban még nem létezett külön diplomáciai képzés,³ az alapokat az egyetemen megszerzett humán tudományok ismerete,

Szapolyai János király magyar diplomatája Brodarics István új életrajzáról

Kasza Péter: *Egy korszakváltás szemtanúja.*
Brodarics István pályaképe
Pécs, 2015, Kronosz Kiadó
ISBN 9786155497353, 267 p.

a nyelvtudás⁴ és a kapcsolati tőke jelentette, amelyre egy követi pályafutás ráépülhetett. Brodarics esetében azonban az iskolai tanulmányokat szerencsésen megválasztott, magas kormányzati pozíciókat betöltő patrónusok mellett eltöltött gyakornoki idő is követte. Magyarországra való visszatérést követően előbb Bakócz Tamás, majd Szatmári György szolgálatában állt, így egyrészt módja volt megismerkedni a kancelláriai-kormányzati munkával, másrészt itt közvetlen kapcsolatba kerülhetett a következő évtizedek magyar elitjének számos tagjával.⁵

II. Brodarics, a diplomata

Brodarics Szlavóniából származott, mint a korszak több humanistája. Támogatóinak köszönhetően két itáliai egyetemen, Padovában és Bolognában is tanult. Itt nem csupán a tudományokban – a latin és görög irodalomban, valamint a kánonjogban – jeleskedett, de számos ismeretséget kötött, például diáktársai voltak a lengyel királyi udvar későbbi kiváló humanista tudósai, akikkel élete végéig szoros kapcsolatban maradt. Brodarics korának egyik legműveltebb embereként tért vissza Magyarországra a XVI. század első évtizedének közepén, s hamarosan bejáratos lett a királyi udvarba is.

Valószínűleg már az 1510-es évek második felétől részt vett különböző diplomáciai küldetésekben. 1522-ben II. Lajos őt nevezte ki az első állandó római követnek.⁶ Brodarics legfontosabb feladata ez idő tájt a török elleni harchoz szükséges pénzügyi és diplomáciai támogatás megszerzése lehetett. Az új pápa, VI. Adorján (1522–1523) beiktatásakor elmondott beszéde nagy sikert aratott, nyomtatásban is megjelent; ez alapján tevékenységének irányai rekonstruálhatóak. A magyar követ sikerrel járt: a pápa pénzsegélyt is folyósított és diplomáciai támogatást is nyújtott a törökellenes harchoz. Brodarics azonban nem csupán a magyar érdekeket képviselte a pápai udvarban, lengyel kérésre többször is közreműködött lengyel egyházi ügyek elintézésében.

Brodarics római megbízatása – egy hosszabb budai kitérővel – 1525-ig tartott. A növekvő török veszély árnyékában a magyar diplomácia megpróbált közvetítőként fellépni a szomszédos államok viszályaiban, bízva abban, hogy ily módon a törökellenes összefogás is könnyebben létrehozható. Brodarics és más magyar diplomaták (például Statileo János⁷) ennek érdekében a Mohács előtti esztendőkből folyamatosan járták az európai udvarokat. 1525-ben Brodarics hazatért Magyarországra, ahol pápai támogatással 1526 tavaszán kancellárrá⁸ nevezték ki. A kancellár akkoriban a királyi pecsét birtokában, az okiratkiadás ellenőrzése révén, királya szolgálatában a külpolitika egyik alakítójának is számított. Pályája csúcspanthát Brodarics István olyasféle posztot töltött be, ami későbbi korszakokban a külügyminiszteri tisztségnek feleltethető meg. Nem tudjuk, milyen eredménnyel látta volna el a feladatát, hiszen megválasztása után fél évvel a mo-

hácsi síkon nemcsak a magyar sereg, de – az egyházi és világi méltóságok jelentős részének elestével – a magyar adminisztráció is vereséget szenvedett.

Brodarics jelen volt a csatában, és azon kevesek közé tartozott, akiknek sikerült elmenekülnie, élményeit később a szemtanú hitelességével vetette papírra, ez az „*Jgaz leírás a magyaroknak a törökökkel Mohácsnál vívott csatájáról*” című munkája, amelyet máig használnak a korszakkal foglalkozó szakemberek.⁹ A Lajos király halála nyomán kibontakozó, több mint egy évtizedig tartó (1527–1538) belháborúban Brodarics rövid gondolkodás után I. János király mellé állt.

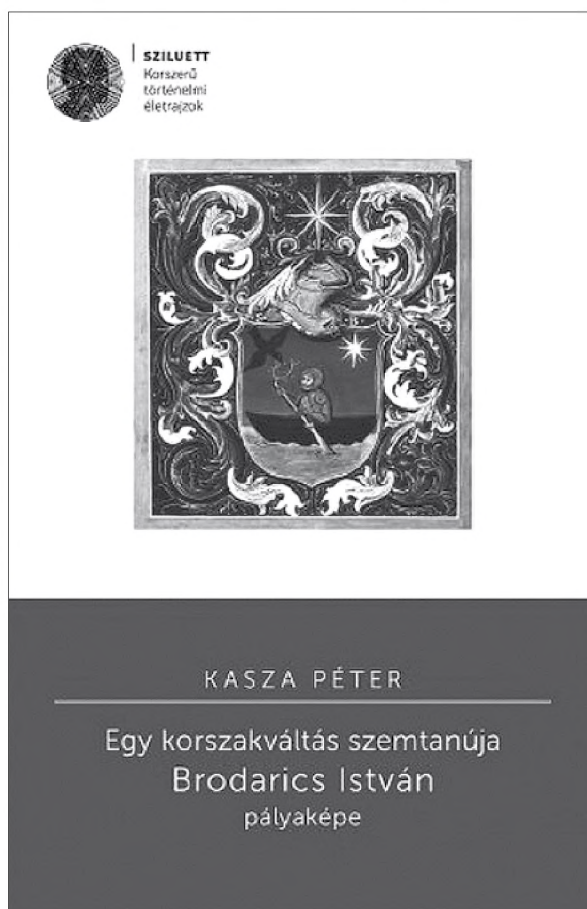
Brodarics pályafutásának harmadik, utolsó szakasza ekkor kezdődött el, János király oldalán. Korábbi megbízásaihoz képest itt jóval nehezebb feladatról volt szó, hiszen a nemzeti király mellett kellett érvelnie az akkori világhatalom, a Habsburg Birodalom diplomatáival szemben.

Brodarics 1527-től János király képviselőjeként folyamatosan úton volt. Kezdetben kiváló lengyel kapcsolatát felhasználva Lengyelországban, majd Itáliában és Franciaországban tárgyalt. Később, az 1530-as évek elejétől bevonták a Habsburg I. Ferdinánd és Szapolyai I. János között a királyi hatalom lehetséges megosztásáról folyó tárgyalásokba, így megfordult Bécsben, Innsbruckban és Regensburgban. János később Brodaricsot küldte tár-

gyalni V. Károly német-római császárhoz is. A polgárháborús időszakot lezáró váradi béke (1538) előkészítésében komoly szerepet vállalt, a békeszerződés megkötése pályafutása csúcspanthát is tekinthető. Ezt követően utolsó útjai lengyel földre vezettek, János király őt küldte leánykérőbe a Jagelló udvarba. Izabella királyné megérkezésével (1539), János Zsigmond megszületésével (1540) és János király halálával egy új politikai-hatalmi helyzet állt elő, amelyben azonban már Fráter György vitte a főszerepet.¹⁰

III. A reálpolitika képviselőjeként

Brodarics diáktársai közül többen magas posztokat töltöttek be a nyugat- és közép-európai udvarokban, így követként számos alkalommal helyzeti előnnyel indult, ha információk megszerzéséről vagy találkozók megszervezéséről volt szó. Erre a háttérre szüksége is volt, hiszen János király diplomáciája a Habsburgokkal szemben jó-

val szerényebb lehetőségekkel és pénzügyi eszközökkel rendelkezett. Szapolyai nehézségeinek ez azonban csak a kisebb része volt. A nagyobb problémát az jelentette, hogy János király és diplomatái valószínűleg előbb ismerték fel a beháborúba merült ország, országrészek előtt álló lehetőségeket, mint a Habsburg-párti főurak vagy a nyugat-európai döntéshozók. János király politikája a beháború vége felé ennek következtében vált a törökökkel való együttműködést elfogadó realpolitikává, amelyet Bécsben csak pár évtizeddel később, Fráter György halálát (1551) követően értettek meg teljes egészében. Brodarics ténykedésének értékét csak növeli, hogy sokszor kényszerpályán kellett eredményeket elérnie. Tehetségét, szakértelmét kortársai – a vele szemben állók is – elismerték, élete vége felé Európa-szerre ismert és tisztelt diplomatává vált.¹¹

IV. A magyar diplomata-életrajzok összegyűjtésének fontossága

A közelmúltban megjelent *Diplomáciai Lexikon* egyik nagy erénye, hogy rövid diplomata-életrajzok segítségével felhívta a figyelmet a történeti előzmények kutatásának és bemutatásának fontosságára.¹² A kötet végén található „arcképcsarnok” nagyjából a kiegészítés koráig vezeti vissza az olvasót, ezzel is jelezve, hogy a magyar diplomáciai és konzuli szolgálat gyökerei és hagyományai a látszattal ellentétben több mint százévesek. A vizsgálódás tehát nem állhat meg 1918-ban, az önálló magyar külügyminisztérium létrehozásánál, hanem lehetőség szerint vissza kell nyúlnia a kezdetekig.

A dualizmus időszakának diplomáciatörténete, a magyar nemzetiségű diplomaták életútjának feltárása, megismerése – különös tekintettel arra, hogy az önálló magyar külügyminisztérium a kezdeti időkben szervezetében és személyi állományában erős átfedéseket mutatott a korábbi osztrák–magyar külügyminisztériummal – kiemelt kutatási területnek kell, hogy számíton. Erről az időszakról a magyar történetírás egyre több adattal, forrásfeldolgozással rendelkezik, amelyek a külügyi tervező és értékelő munkában is jól hasznosíthatóak.¹³ Magyar nemzetiségű diplomaták azonban már a dualizmus korát megelőzően is tevékenykedtek a Habsburg Birodalomban, sőt már a

középkori Magyarországon is. Brodarics István a legkorábbiak egyike, mai értelemben vett professzionális diplomataként pedig az elsőnek tekinthető, akinek mély hazaszeretetről, Magyarországhoz való ragaszkodásáról saját írásából értesülhetünk. Érdemes itt idézni Brodaricsnak I. Ferdinánd királyhoz írt levelének sorait 1527-ből:

„[...] bocsásson meg nekem, ha nem akarok részt venni hazám eltiprásában és keresztény vér ontásában [...] és ha nem hálátlan gyermekként térek meg anyám ölbe, aki szült, táplált, óvott és nem csekély javakkal és tisztségekkel ruházott fel engem, és ha annak nyugalmát, békéjét, jogát és szabadságát minden más ügynél előbbre helyezem.”¹⁴

V. A diplomáciatörténeti kutatások hasznáról

A történetírói igényességgel elkészült Brodarics-életrajzot olvasva egyértelművé válik, hogy a külügyi elemző és értékelő munkához is szükség van a korábbi korszakok magyar diplomatáinak életrajzaira, munkásságuk ismeretére, hiszen a mai magyar külpolitika irányainak kijelölésekor a diplomáciatörténetből számos hasznos információt nyerhetünk. Brodarics római követi megbízatása például, amikor egyidejűleg lengyel megbízásokat is teljesített, illetve a korszak híres lengyel diplomatájával, Johannes Dantiscusszal¹⁵ (lengyel nevén: Jan Dantyszek) közös kiküldetése a lengyel–magyar diplomáciai együttműködés egyik korai bizonyítéka.

A professzionális magyar diplomácia kezdeteinek feltárása, az egykori diplomáciai célok és szövetségek megismerése pedig egészen más dimenzióba helyezi a mai külügyi munkát is. Magyar diplomáciáról, magyar diplomatákról beszélve tehát – mint azt az új Brodarics-életrajz is bizonyítja – nem száz, hanem nagyjából ötszáz évre kell visszatekinteni, ezt az időszakot kell átnézni és feldolgozni. Az eredményeket pedig akár a *Diplomáciai Lexikon* egyik későbbi kiadásánál egy bővített fejezet formájában, akár önálló kötetként, történészek bevonásával érdemes lenne publikálni, hogy azok a diplomata- és konzuli képzés során is mielőbb hasznosuljanak.

Domaniczky Endre

Jegyzetek

¹ BRODARICS István: *Igaz leírás a magyaroknak a törökökkel Mohácsnál vívott csatájáról*. mek.oszk.hu/05800/05872/html/
² Mátyás humanistái közül többen rendszeresen vagy eseti jelleggel elláttak diplomáciai feladatokat is. Az uralkodó egyes diplomatáinak rövid életrajzát lásd FRANKÓI Vilmos: *Mátyás magyar diplomatái. Századok*, 1898. 1–14, 97–112, 385–404, 481–489, 769–781, 865–875. p.; *Századok*, 1899. 1–8, 291–309, 389–410, 773–787, 869–878. p.
³ Az egyik legkorábbi diplomáciai képzőhelynek a XVII. század végén az isztambuli Habsburg-követségen létrehozott tolmács-iskolát tekinthetjük, ennek intézményesített változataként jött létre 1754-ben bécsi székhellyel a Keleti Akadémia.

⁴ A források szerint latinul, olaszul, magyarul és horvátul tökéletesen beszélt.
⁵ Így például a későbbi esztergomi érsekkel, Oláh Miklóssal (1493–1568) itt kötött barátságot.
⁶ 1518 és 1522 között a magyar király egy, a mai állandó ügyvivőhöz hasonló, firenzei megbízottal rendelkezett az Örök Városban.
⁷ Életrajzát és tevékenységét lásd bővebben SÖRÖS Pongrác: *Statileo János életéhez*. In *A Pannonhalmi Főapátsági Főiskola évkönyve az 1915–1916-diki tanévre*. Pannonhalma, 1916; BOTLIK Richárd: *Statileo János diplomáciai küldetesei János király (1526–1540) uralkodásának idejéből. Századok*, 2013. 3. sz. 813–854. p. Érdemes

megjegyezni, hogy Statileo unokaöccse, Verancsics Antal későbbi esztergomi érsek a diplomáciai fortélyokat Brodarics mellett sajátította el.

- ⁸ A kancellár a XV. század második felétől az egyik legmagasabb udvari méltóságnak számított, aki mint a királyi pecsét őrzője, az írásbeliség biztosításáért volt felelős. A késő Jagelló-korban Szatmári György (1521–1524), Szalkai László (1524–1526) és Brodarics István (1526) töltötte be a kancellári posztot.
- ⁹ Vö. például PAP Norbert – FODOR Pál – KITANICS Máté – MORVA Tamás – SZALAI Gábor – GYENIZSE Péter: A mohácsi Törökdomb. *Történelmi Szemle*, 2018. 2. sz. 325–345. p.
- ¹⁰ Életét és tevékenységét lásd részletesen OBORNI Teréz: *Az ördögös barát: Fráter György*. Budapest, 2017, Kronosz Kiadó.

¹¹ Ismerősei között a korszak vezető diplomatái is megtalálhatóak: Comelius Schepper (1503 körül – 1555) és Johann Weese (1489–1548), akik karrierjük csúcsán V. Károly császár mellett dolgoztak.

¹² Vö. BABA Iván – SÁRINGER János (szerk.): *Diplomáciai Lexikon. A nemzetközi kapcsolatok kézikönyve*. Budapest, 2018, Éghajlat Könyvkiadó, 679–707. p.

¹³ Többek között Diószegi István, Somogyi Éva, Pritz Pál és Zeidler Miklós munkái.

¹⁴ KASZA Péter: *Egy korszakváltás szemtanúja, Brodarics István pályaképe*. Pécs, 2015, Kronosz Kiadó, 76. p.

¹⁵ Joannes Dantiscus (1485–1548) humanista, az első állandó lengyel nagykövet volt.

A Gondolat Kiadó könyvajánlata

KUKORELLI ISTVÁN

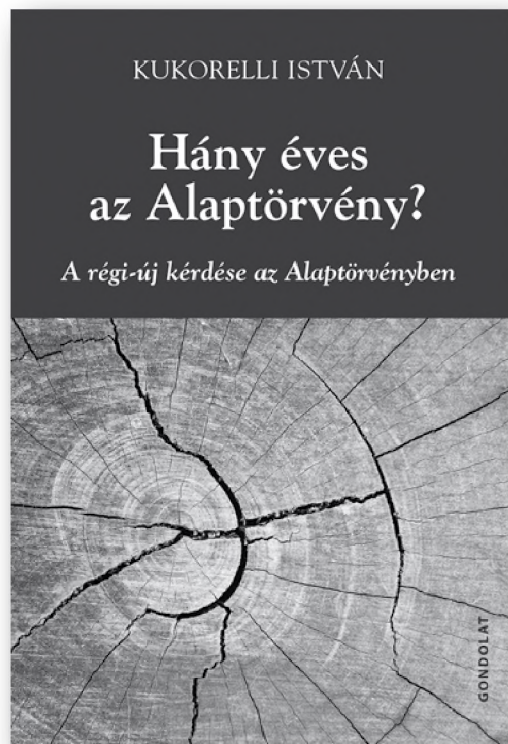
Hány éves az Alaptörvény?

A régi-új kérdése az Alaptörvényben

A tematikus tanulmánykötet a *Hány éves az Alaptörvény?* címet viseli és ez a címadó tanulmánya is. A *Hányas vagy?* kérdése nem ismeretlen a köz- és magánbeszélgetéseinkben, s különös jelentősége van a számoknak a több szempontból sajátos, megszakításokkal, rendszerváltásokkal tarkított magyar alkotmánytörténetben is.

A könyv két fejezetből áll, az elsőben az elvibb, alkotmányjogi írások találhatóak, a második történetibb és talán személyesebb hangvételű.

A könyv alkotmánytörténetileg lényegében és nagyvonalakban a 20. század közepétől 2016-ig nyomon kíséri a magyar állam és alkotmány történetét. Központi témája az 1989–90-es alkotmányos rendszerváltozás. Sikeres volt-e alkotmányjogi értelemben a rendszerváltozás, vagy itt kell keresni az ősbűn forrását? *Annus mirabilisként*, vagy *annus miserabilisként* vönl be a történelembe ez a két év, ami alatt több történt, mint a megelőző negyven évben összesen.

Miután a szerző résztvevője volt az alkotmányos rendszerváltozás folyamatainak, ezért néhány személyesebb hangú visszaemlékezés, interjú is található a kötetben (Népfrontátvonalás, emlékeim a taxisblokádról, Szárszó). Ezeket nem viném magammal.

286 oldal, 3000 Ft
ISBN 978 963 693 743 0

A kötet a kiadó honlapján kedvezményes áron megvásárolható.
www.gondolatkialdo.hu